

SZANSE REGIONALNEGO WZROSTU GOSPODARCZEGO NA TLE STRATEGII ZAOPATRZENIOWO-HANDLOWEJ PRZEDSIĘBIORSTW Z UDZIAŁEM KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO (NA PRZYKŁADZIE WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO)

Alina Żróbek-Róžańska, Sabina Żróbek

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Streszczenie. Podstawowym warunkiem osiągnięcia dobrobytu w danym regionie jest wzrost gospodarczy. Stymulatorami wzrostu są między innymi działania inwestorów nakierowane na zwiększanie produkcji. Jednym ze źródeł kapitału są bezpośrednie inwestycje zagraniczne, w wyniku których powstają przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego. W niniejszym artykule skupiono się na ukazaniu szans regionalnego wzrostu gospodarczego, jakie pojawiają się wraz ze specyfiką rynkowych zachowań przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego w zakresie nakładów inwestycyjnych oraz strategii zaopatrzeniowo-handlowej. W rezultacie przeprowadzonych analiz z wykorzystaniem unikalnych danych statystycznych w woj. warmińsko-mazurskim wyłonił się następujący obraz: przedsiębiorstwa tego typu wykazywały tendencję do ponoszenia ponadprzeciętnie wysokich nakładów inwestycyjnych. Ponadto, mimo częstego zaopatrywania się poza granicami Polski, negatywne skutki importu były w pewnym stopniu rekompensowane eksportem, którego wartość przewyższała import.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego, strategia zaopatrzeniowo-handlowa, nakłady inwestycyjne

WPROWADZENIE

Głównym celem ekonomicznym prowadzenia działań z zakresu polityki gospodarczej zarówno w skali całego kraju, jak i jego poszczególnych części jest, cytując B. Winiarskiego, „pomnażanie bogactwa kraju i powiększanie materialnych podstaw dobrobytu społecznego” [Winiarski 2004]. Dobrobyt może być utożsamiany z zaspokajaniem potrzeb

Adres do korespondencji – Corresponding authors: Alina Żróbek-Róžańska, Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej, Wydział Nauk Ekonomicznych, UWM w Olsztynie, alina.zrobek@uwm.edu.pl
Sabina Żróbek, Katedra Gospodarki Nieruchomościami i Rozwoju Regionalnego, Wydział Geodezji i Gospodarki Przestrzennej, UWM w Olsztynie, zrobek@uwm.edu.pl

ludności, a jego powiększanie wymaga zapewnienia stabilnego wzrostu gospodarczego. Opis i analizy determinantów wzrostu gospodarczego znaleźć można w wielu publikacjach. Tradycyjnie za podstawę wzrostu uważano zasoby naturalne, obecnie natomiast wiadomo, iż zasoby naturalne nie są warunkiem ani koniecznym, ani wystarczającym do zapewnienia jego wystąpienia, co pokazuje przykład Japonii czy Hongkongu. Przytoczeni w niniejszym artykule J.D. Gwartney i R.L. Stroup [1987] zwracają uwagę na współcześnie wyróżniające się takie czynniki wzrostu, jak: inwestycje w kapitał fizyczny (maszyny i urządzenia) i ludzki, zaawansowanie technologiczne oraz usprawnienia w organizacji gospodarki. Kapitał fizyczny i ludzki zwiększa produktywność, usprawnienia technologiczne pozwalają zwiększyć produkcję przy niezmiennych nakładach, a organizacyjna struktura gospodarki powinna motywować podmioty gospodarcze do dostarczania produktów i usług, na które jest zapotrzebowanie oraz zapewniać wymagany poziom infrastruktury. Te wymienione czynniki składają się na konkurencyjność regionu [Gralak 2005].

Problem powstaje wtedy, gdy miejscowe przedsiębiorstwa nie posiadają wystarczającej ilości środków, które mogłyby przeznaczyć na inwestycje. Stąd wynika uzasadnienie starań władz regionalnych i lokalnych nakierowanych na pozyskanie inwestorów zewnętrznych, w tym zagranicznych. W tym ostatnim przypadku powstają przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego (ZKZ). Warto jednak zaznaczyć, iż należąc do międzynarodowych grup kapitałowych, przedsiębiorstwa te wykazują odmienne tendencje odnośnie do ponoszonych nakładów inwestycyjnych oraz wyboru krajów, z których pozyskują surowce i materiały do produkcji, a także docelowych rynków zbytu dóbr i usług.

W niniejszym artykule skupiono się na szansach regionalnego wzrostu gospodarczego, jakie pojawiają się wraz ze specyfiką zachowań rynkowych przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. W literaturze przedmiotu bardzo rzadko pojawiają się informacje dotyczące skali regionalnej. Autorom niniejszego artykułu udało się przedstawić zachowania przedsiębiorstw ZKZ działających w woj. warmińsko-mazurskim. Unikalne dane pochodzą z Urzędu Statystycznego w Olsztynie i obejmują zakres czasowy 5 lat, który z przyczyn obiektywnych został uznany za wystarczający dla zaprezentowania zjawiska¹.

PRZEDSIĘBIORSTWA ZKZ A SZANSE WZROSTU GOSPODARCZEGO – MECHANIZM DZIAŁANIA

Ekspertyza wykonana przez W. Dziemianowicza w zakresie inwestycji zagranicznych i ich wpływu na rozwój regionów Polski wykazała następujące prawidłowości: w regionach bezpośredniego inwestowania zaobserwowano wzrost nakładów inwestycyjnych dokonywanych przez przedsiębiorstwa; zwiększenie zdolności kredytowej przedsiębiorstw, w których pojawił się udział kapitału zagranicznego; pozytywną konkurencję wywołującą efekt naśladownictwa u przedsiębiorstw lokalnych; wzrost zatrudnienia oraz

¹ Ze względu na zmianę założeń metodologicznych stosowanych przez Główny Urząd Statystyczny po 2005 r. zaprzestano zbierania prezentowanych informacji.

poprawę jakości miejsc pracy (systemy motywacyjne, szkolenia); wprowadzenie rozwiązań zaawansowanych technologicznie; kooperację z przedsiębiorstwami lokalnymi. Jednocześnie zauważono także zachowania negatywne, m.in. omijanie polskiego systemu podatkowego, niechęć do reinwestowania zysków, wysoki udział importu zaopatrzeniowego (w tym substytucja produkcji krajowej przez import) oraz niskie tempo włączania polskich przedsiębiorstw w sieci kooperacji.

Warto zauważyć, iż działaniom pierwotnym podejmowanym przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego towarzyszy wiele efektów mnożnikowych. Wzrost nakładów inwestycyjnych jest jednoznaczny ze wzrostem popytu na dobra inwestycyjne, co powoduje wzrost dochodów u dostawców owych dóbr. Zwiększony popyt może także stać się impulsem do wzrostu produkcji w sektorze dóbr inwestycyjnych, która z kolei wymaga zwiększenia nakładów zasobów produkcyjnych, w tym siły roboczej. Dodatkowo zatrudnieni pracownicy uzyskują dochód, który przeznaczają na konsumpcję, zatem wzrasta także popyt na dobra konsumpcyjne, wywołując kolejną falę efektów mnożnikowych, tym razem w sektorze dóbr konsumpcyjnych. Niewątpliwie przyczynia się to do wzrostu gospodarczego, którego skala zależeć będzie od stopnia geograficznego domknięcia „fali mnożnikowej”. Podobny mechanizm działa w przypadku wzrostu zatrudnienia w przedsiębiorstwie ZKZ (efekty dochodowe związane ze wzrostem popytu na dobra konsumpcyjne) czy tworzenia powiązań z lokalnymi/regionalnymi/krajowymi przedsiębiorstwami (efekty zaopatrzeniowe). W ten sposób uruchomiony mechanizm mnożnikowy prowadzi przez kumulację pozytywnych zmian do wzrostu gospodarczego. Efekty mnożnikowe w zakresie zatrudnienia są szczególnie istotne na obszarach potrzebujących restrukturyzacji, m.in. na obszarach wiejskich wymagających rozwoju działalności pozarolniczej i aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych [Chmieliński, Otłowska 2007]. Z tego względu polityka regionalna powinna uwzględniać takie cele, jak podejmowanie działań przyciągających zagraniczny kapitał, a szczególnie inwestycje korporacji międzynarodowych podejmujących działalność eksportową [Zuzek 2009].

Oczywiście nie można zauważać jedynie pozytywnych aspektów posiadania na swoim terenie przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Ważny warunek, jaki musi zostać spełniony, to możliwości adaptacyjne regionu lub kraju, w tym zdolność do zaspokajania popytu inwestorów czy dogodne warunki do nawiązania kooperacji. Gdy zabraknie wyżej wymienionych warunków, efekty mnożnikowe wystąpią poza granicami kraju, zatem nie będą miały większego wpływu na krajowy czy regionalny wzrost gospodarczy.

Poza efektami pozytywnymi mogą ujawnić się także efekty negatywne. Występują one przede wszystkim wtedy, gdy:

- głównym źródłem zaopatrzenia inwestorów zagranicznych staje się import, zamiast dostaw z rynku miejscowego;
- w wyniku silnej konkurencji dochodzi do wypierania lokalnych firm z rynku (substytucja miejscowej produkcji) [Witkowska 2000].

Należy także pamiętać, iż przedsiębiorstwo z udziałem kapitału zagranicznego jest częścią zinternalizowanej (globalnej) sieci, stanowiąc najczęściej oddział lub filię korporacji międzynarodowej. Wynika z tego wyjątkowa wrażliwość tychże przedsiębiorstw na światową sytuację gospodarczą – w przypadku kryzysu światowego lub w kraju jednostki macierzystej skutki odczuwalne są także w krajach przyjmujących inwestycję i najczę-

ściej jest to likwidacja działalności oddziału². Ponadto, z internalizacji produkcji wynikają możliwości omijania płacenia podatków w kraju o mniej korzystnym systemie podatkowym, co stanowi utratę potencjalnych wpływów do budżetu.

WYBRANE ZACHOWANIA RYNKOWE PRZEDSIĘBIORSTW ZKZ W WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIM

W niniejszym artykule poddano analizie dane obrazujące kształtowanie się wysokości nakładów inwestycyjnych, a także tendencji do importowania oraz eksportowania wykazywanej przez przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowane w woj. warmińsko-mazurskim. Zgodnie z rejestrem REGON, w województwie tym liczba przedsiębiorstw ZKZ systematycznie wzrastała, osiągając w 2005 r. liczbę 872 jednostek. Rejestr ten ma jednakże znaczną wadę – o ile każde nowo powstałe przedsiębiorstwo musi się w nim zarejestrować, o tyle nie każde podejmuje wysiłek, aby zostać wypisanym, więc liczba ta może być zawyżona. Urząd Statystyczny w Olsztynie corocznie kieruje do tych przedsiębiorstw (oraz losowo wybranej grupy przedsiębiorstw widniejących w REGON, ale niewykazujących kapitału zagranicznego) formularz ZKZ. Na odesłanie tego formularza decyduje się co roku około 300 przedsiębiorstw (tab. 1) i taka też liczba pojawia się w opracowaniach GUS. Pracownicy olsztyńskiego urzędu statystycznego wyrażają opinię, iż najtrudniej uzyskać zwrot ankiety od przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób, zatem na potrzeby tego artykułu przyjęto założenie, iż wśród respondentów znajdują się przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 9 osób. Ze względu na nieco zróżnicowaną liczbę przedsiębiorstw w każdy analizowanym roku dane zostały przedstawione i porównane w przeliczeniu na liczbę podmiotów.

Tabela 1. Liczebność respondentów formularza ZKZ z woj. warmińsko-mazurskiego w latach 2000–2005

Table 1. Number of companies responding questionnaire from Warmia and Mazury region in 2000–2005

Rok Year	Liczba ZKZ wg REGON Number of companies with the share of foreign capital according to REGON	Liczba respondentów Number of respondents	%
2000	682	270	40
2001	725	287	40
2002	753	296	39
2003	784	287	37
2004	823	278	34
2005	872	268	31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Olsztynie.
Source: Own studies based on data from Statistical Office in Olsztyn.

² Dla przykładu: w wyniku problemów finansowych w grupie Schieder zlikwidowano oddziały w innych krajach, m.in. w Polsce szacowano utratę 9 tysięcy miejsc pracy.

Przedsiębiorstwa ZKZ działające w woj. warmińsko-mazurskim potwierdzają wnioski z ekspertyzy W. Dziemianowicza odnośnie do poniesionych nakładów inwestycyjnych. Zaprezentowane w tabeli 2 dane pokazują średnią wartość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na analizowane przedsiębiorstwo ZKZ zatrudniające powyżej 9 pracowników i średnią wartość nakładów ponoszonych przez wszystkie podmioty gospodarcze działające w woj. warmińsko-mazurskim (również zatrudniające powyżej 9 pracowników). Pierwszą zauważalną kwestią jest ogromna różnica w skali ponoszonych nakładów. W 2003 r. średnia dla województwa stanowiła 29% nakładów poniesionych przez ZKZ, w 2004 r. – 19%, a w 2005 r. zaledwie 9%. Drugą kwestią jest różna tendencja kształtowania się tych wydatków w poszczególnych latach. W przypadku ZKZ drastyczny spadek w nakładach nastąpił w latach 2001 i 2003, co można przypisać wpływowi kryzysu na rynku europejskim (stąd pochodzi większość inwestorów) oraz amerykańskim. Z kolei od momentu wejścia Polski do struktur Unii Europejskiej wartość nakładów wzrosła ponaddwukrotnie, podczas gdy średnia dla województwa uległa obniżeniu.

Tabela 2. Nakłady inwestycyjne poniesione w latach 2000–2005 przez przedsiębiorstwa zarejestrowane w woj. warmińsko-mazurskim

Table 2. Capital expenditures paid in 2000–2005 by companies registered in Warmia and Mazury region

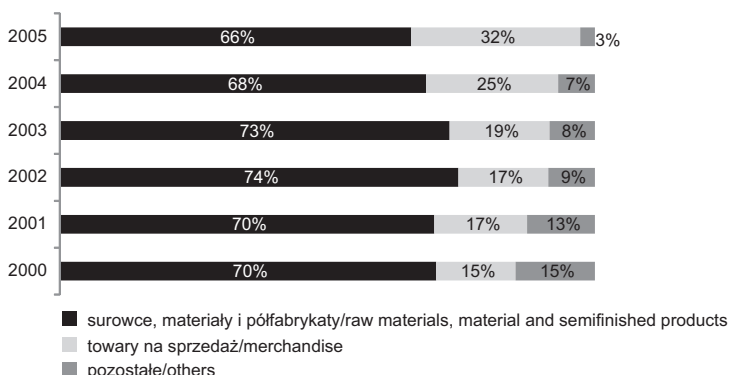
Rok Year	Średnie nakłady inwestycyjne ponoszone przez przedsiębiorstwo ZKZ zatrudniające powyżej 9 pracowników [zł] Average capital expenditures paid by companies with the share of foreign capital employing over 9 workers [PLN]	Średnie nakłady inwestycyjne ponoszone przez każde przedsiębiorstwo zatrudniające powyżej 9 pracowników [zł] Average capital expenditures paid by every company employing over 9 workers [PLN]
2000	1 565 600	bd
2001	887 331	bd
2002	1 269 476	bd
2003	883 477	254 823
2004	1 353 853	260 001
2005	2 803 433	249 506

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Urzędu Statystycznego w Olsztynie.

Source: Own studies based on data from Central Statistical Office and Statistical Office in Olsztyn.

Tak znaczne nakłady inwestycyjne mogą wiązać się z silnymi efektami mnożnikowymi. Jednakże dane dotyczące strategii zaopatrzeniowej świadczą o tym, że w bardzo dużym stopniu efekty te są odczuwane poza granicami Polski. W latach 2000–2005 udział jednostek deklarujących dokonywanie importu stanowił około 35% (najniższy był w 2005 r. – 29%, najwyższy w 2002 r. – 37%). Wśród importowanych dóbr największy udział przypadają surowcom, materiałom oraz półfabrykatom na cele produkcyjne (ok. 70%) oraz towarom przeznaczonym do sprzedaży (rys. 1).

W przypadku tej drugiej grupy udział w imporcie ogółem systematycznie wzrastał od 15% w 2000 r. do 32% w 2005 r. Warto tu zaznaczyć, iż głównymi importerami były przedsiębiorstwa z branży przemysłowej (sekcja D w PKD) i to im przypada około 90% wartości sprowadzanych dóbr. Wynikającą stąd strukturę importu przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Udział procentowy różnych dóbr w imporcie dokonywanym przez przedsiębiorstwa ZKZ w woj. warmińsko-mazurskim w latach 2000–2005

Fig. 1. Share of various goods in total imported by companies with the share of foreign capital in Warmia and Mazury Region in 2000–2005

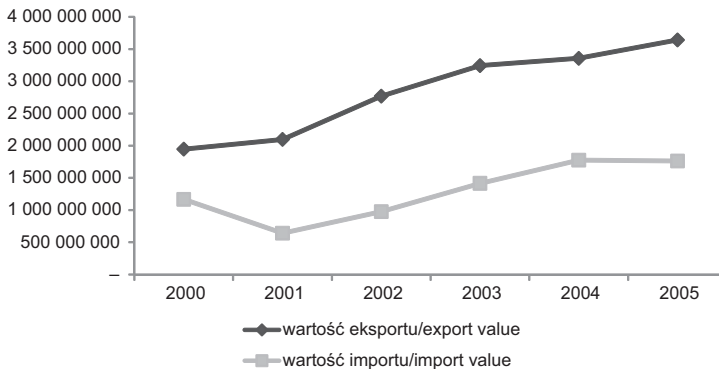
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Statystycznego w Olsztynie.

Source: Own studies based on data from Statistical Office in Olsztyn.

Bardzo interesująca jest także tendencja zmian wartości importu w czasie. Wartość ta została przedstawiona względem liczby spółek, które w danym roku zadeklarowały dokonywanie importu (rys. 2). Tendencja ta wydaje się być zupełnie niezależna od średniego w danym roku kursu euro i dolara względem złotego, gdyż w 2001 r. złoty był najmocniejszy w badanym okresie³, co powinno przełożyć się na wzrost importu. Jak przedstawiono na rysunku 2, rok ten w przypadku ZKZ charakteryzował się gwałtownym spadkiem importu – o 50% w stosunku do roku ubiegłego. Gwałtowny spadek w 2001 r. można z kolei tłumaczyć ówczesną sytuacją na rynkach światowych – rozwój gospodarki amerykańskiej uległ większemu spowolnieniu niż zakładano, Japonia znalazła się w stanie recesji, a gospodarki krajów należących do UE wyraźnie zwolniły tempo rozwoju. Towarzyszył temu niski popyt wewnętrzny w UE, w tym zmniejszenie popytu na dobra produkowane w Polsce. Zjawisko to wyraźnie dało się odczuć w znacznym zmniejszeniu obrotów handlu zagranicznego z Niemcami, które mają udziały w największej liczbie ZKZ zarejestrowanych w woj. warmińsko-mazurskim.

Zastanawiając się nad potencjalnym wpływem ZKZ na wzrost gospodarczy nie można pominąć udziału tych przedsiębiorstw w eksporcie. Jak pokazują dane dla woj. warmińsko-mazurskiego, w analizowanym okresie wartość eksportu wyrobów, towarów i usług systematycznie wzrastała. Największy udział przypadła eksportowi wyrobów (średnio 27%), następnie usług (średnio 13%). Towary były eksportowane od 2004 r. Warto zauważyć, iż saldo obrotów handlu zagranicznego prowadzonego przez warmińsko-mazurskie ZKZ w badanym okresie było cały czas dodatnie (np. w roku 2005 r. wartość eksportu ponaddwukrotnie przewyższyła wartość importu).

³ Według średnich kursów rocznych obliczanych przez Narodowy Bank Polski, www.nbp.pl z dn. 11.03.2009 r.

Rys. 2. Przeciętna wartość importu i eksportu dokonywanego przez przedsiębiorstwa ZKZ w woj. warmińsko-mazurskim w latach 2000–2005

Fig. 2. Average value of goods and services imported and exported by the companies with the share of foreign capital in Warmia and Mazury region in 2000–2005

Źródło: Opracowanie własne.

Source: Own studies.

PODSUMOWANIE

Działaniom podejmowanym przez przedsiębiorstwa towarzyszy wiele efektów mnożnikowych. Wydatkowanie środków na inwestycje oznacza zgłaszanie popytu na dobra inwestycyjne, co powoduje wzrost dochodów u dostawców owych dóbr, który może stać się impulsem do wzrostu produkcji i zatrudnienia w sektorze dóbr inwestycyjnych. Zwiększenie dochodów ludności przekłada się na wzrost popytu na dobra konsumpcyjne, wywołując efekty mnożnikowe w sektorze produkującym owe dobra. Podobny mechanizm działa w przypadku powstawania powiązań z lokalnymi/regionalnymi/krajowymi przedsiębiorstwami (efekty zaopatrzeniowe). Z dokonanej analizy działalności przedsiębiorstw zarejestrowanych w woj. warmińsko-mazurskim wynika, iż przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego ponoszą relatywnie wysokie nakłady inwestycyjne. Wywołują one także wiele efektów mnożnikowych typu zaopatrzeniowego i dochodowego, zatem ich działalność może stanowić szansę rozwoju gospodarczego Warmii i Mazur. Jednakże część tych efektów przejmowana jest przez podmioty działające poza granicami naszego kraju, ponieważ co trzecie przedsiębiorstwo ZKZ zadeklarowało import. Importerami w największym stopniu są przedsiębiorstwa z branży przemysłowej, które sprowadzają głównie surowce, materiały i półfabrykaty przeznaczone na cele produkcyjne. Jednocześnie przedsiębiorstwa ZKZ były zaangażowane w eksport, głównie swoich wyrobów, a saldo handlu zagranicznego wykazywało wartość dodatnią. W związku z tym można przypuszczać, iż zachowania z zakresu wymiany międzynarodowej stwarzają realne szanse pozytywnego wpływu na wzrost gospodarczy województwa. Niestety, silnym ograniczeniem dla rozszerzenia analizy na następne lata jest brak możliwości dostępu do danych statystycznych obrazujących przedstawione zjawisko w skali regionalnej. Jednakże przedstawione w niniejszym artykule informacje pozwalają na naszkicowanie szans, jakie uzyskuje województwo dzięki wybranym zachowaniom rynkowym inwestorów zagranicznych.

PIŚMIENNICTWO

- Chmieliński P., Otłowska A.: Wybrane uwarunkowania rozwoju pozarolniczej aktywności gospodarczej ludności na obszarach wiejskich, *Oeconomia* 6 (1) 2007, 15.
- Dziemianowicz W.: Inwestycje zagraniczne jako czynnik rozwoju polskich regionów, ekspertyza wykonana na zlecenie DKPS w MGPIPS, 3–5.
- Gralak A.: Poziom konkurencyjności wschodnich regionów Polski na tle zróżnicowań regionalnych, *Oeconomia* 4 (1) 2005, 73.
- Gwartney J.D., Stroup R.L.: *Macroeconomics. Private and Public Choice*, 4th Edition, HBJ Publishers 1987, 422–425.
- Polityka gospodarcza, pod red. B. Winiarskiego, PWN, Warszawa 2004, 66.
- Witkowska J.: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne, *Ekonomista* nr 5/2000, 652–656.
- Zuzek D.K.: Polityka gospodarcza wobec małych i średnich przedsiębiorstw a rozwój obszarów wiejskich, *Oeconomia* 8 (3) 2009, s132.
- <http://www.nbp.pl>

OPPORTUNITIES FOR REGIONAL ECONOMIC GROWTH ON THE BACKGROUND OF SUPPLY-TRADING STRATEGY OF COMPANIES WITH THE SHARE OF FOREIGN CAPITAL (IN WARMIA AND MAZURY REGION)

Abstract. Achieving welfare demands economic growth, which is stimulated by the activities leading to production increase. Foreign direct investment can be considered as one of the capital source and it results in setting up companies with the share of foreign capital. This article focuses on presentation of chances for economic growth resulting from specific market behaviour of FDI companies operating in Warmia and Mazury region, i.e. their investment inputs and supply-trading strategy. As the result of conducted analysis using unique data from statistical office, the particular picture emerged: this type of companies usually incurred above average capital expenditures. Although these companies often supplied their factories abroad, the negative results of import were compensated to a certain degree by export, which value exceeded the value of import.

Key words: company with the share of foreign capital, supply-trading strategy, capital expenditures

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 10.12.2009